

BAYAT İLÇESİ SAĞIRLI KÖYÜ CİCİM VE ZİLİ DOKUMALARINDAN ÖRNEKLER

SAMPLES OF CİCİM AND ZİLİ WEAVINGS BAYAT DISTRICT SAĞIRLI VILLAGE

Sultan SÖKMEN*

ÖZ: Sağırlı, Afyonkarahisar ilinin Bayat ilçesine bağlı bir köydür. Afyonkarahisar il merkezine 42 km, Bayat ilçe merkezine 15 km uzaklıktadır. Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Sağırlı köyü küçük bir Yörük köyüdür. Dokumacılık sürekli göç eden, göç ederken evini ve kullandıkları tüm eşyaları taşıyan Yörükler için çok önemlidir. Sağırlı köyünde yaşayan Yörükler yetiştirdikleri koyunların yünü dokumalarında kullanmışlar ve yaygı, heybe, namazlık, yastıklarında oldukça zor bir teknik olan sık motifli cıcim ve zili dokuma tekniklerini uygulamışlardır. Çetinceviz, dağ dolandı, gıvrım, göz, дума, eysiranlı, kirkitli, karı boşatan, sığır sidiği, yantırı, çatal çapraz/gelin ağlatan, ayak, kazayağı otu ve cırnak motifleri dokumalarda kullanılan başlıca motiflerdendir. Dokumalarda çok çeşitli renkler kullanılmıştır. Çözgü ve atkı iplikleri aynı renk tercih edilmiş olup yün malzemelidir. Desen ipliklerinde ise yün ve akrilik iplikler kullanılmıştır. Dokunan yastıkların ve heybelerin sökülmesini engellemek için kenarına iğne ile yörede "Kürtleme dikişi" olarak ifade edilen dikiş tekniği uygulanmaktadır. Dokumaların yüzey şemaları incelendiğinde, çoğu örneklerde kaydırılmış eksenler halinde sıralanmış motifler hâkim olsa da farklı düzenlemelerde görülmektedir. Bu çalışmada, Bayat ilçesi Sağırlı köyünde tespit edilen cıcim ve zili dokuma teknikli 14 adet dokuma örneğinin teknik, kullanılan malzeme, renk, motif ve kompozisyon açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bayat, Sağırlı köyü, dokuma, cıcim, zili.

ABSTRACT: Sağırlı is a village in the Bayat district of Afyonkarahisar province. It is 42 km from Afyonkarahisar city center and 15 km from Bayat district center. The economy of a village depends on agriculture and husbandry. Sağırlı village is a small nomadic village. Weaving is very important for the nomads who are constantly migrating, carrying their houses and all the goods they use. The nomad sliving in Sağırlı village used the wool of the sheep they raised in their weaving. They applied the techniques of dense motif cıcim and zili weaving, which is a very difficult technique, in their mats, saddlebags, prayer rug sand pillows. Çetinceviz, mountaint wined, curling, eye, дума, eysiranlı, kirkitli, divorcing women, cowpiss, yantırı, forkcross/bridecry, foot, goose foot grass, nail are motifs used in weaving. A wide variety of colors were used in the weavings. The weft thread sand warp thread sare the same color and are made of wool material. Wool and acrylic yarns are used in pattern yarns. In order to prevent the woven pillows and saddle bags from being disassembled, a "Kurdish" stitch is applied with a needle. When the surfaces chemes of the weaving sare examined, although motifs arranged in shift edaxes are seen in most samples, different arrangements are also seen. In this study, it is

* Dr. Öğr. Üyesi-Afyon Kocatepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü-Afyonkarahisar/sultan.sokmen@hotmail.com (Orcid: 0000-0002-8838-0620)

aimed to examine 14 weaving samples made with cicim and zili weaving technique, which were determined in Sağırlı village of Bayat district, in terms of technique, material used, color, motif and composition.

Keywords: Bayat, Sağırlı village, weaving, cicim, zili.

Giriş

Bayat, Ankara'yı Akdeniz ve Ege bölgesindeki illere bağlayan transit yolun üzerinde bir ilçedir (Eskisoy,2005:159). İl merkezine 46 km uzaklıktadır (URL 1). Bayat boyu Türklerin ecdadı olan Oğuz kavmini teşkil eden 24 boydan birisidir (Sümer, 1952: 373). 11-12. yy'da Selçuklu İmparatorluğu Anadolu'ya yerleşirken güçlü ve büyük aşiretleri parçalara ayırmıştır. Bu politikayla Anadolu Selçuklu Sultanı I. Mesut, 1147 yılında Bayat boyundan bir bölük Türkmen'i bugünkü Bayat ilçesinin bulunduğu çevreye yerleştirmiştir (Aydın, 1984: 86-87).

Adını Oğuzların Bayat kolundan alan Bayat'ta çok köklü bir dokumacılık geçmişi olduğu bilinmektedir (Şahin ve Balcı Akova, 2019: 1236). 1989 yılında yerel yönetimlerin desteğiyle merkez ilçede başlatılan kilimcilik faaliyetleri zamanla Çukurkuyu, İmralı ve Derbent köylerine yayılmıştır (Ölmez, 2005: 92). Bayat ilçesinde inşa edilen kilim atölyesinde, doğal kök boyalarla boyanmış yünlerden geleneksel motiflerle bezenmiş kilimler üretilmekte ve pazarlanmaktadır (Topbaş, 1994: 55). Günümüzde Bayat kilim atölyesi, yalnız merkez ilçede kilim dokumacılık faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bayat'ın köylerinde dokunan yaygı, heybe ve çuvallarda cicim ve zili teknikleri kullanılmıştır (Küçük Kurt, 2017: 340). Bayat'ın Sağırlı köyünde yapılan alan araştırmasında yaygı, heybe, namazlık, yastıklarında cicim ve zili dokuma örneklerine rastlanmıştır.

Sağırlı, Afyonkarahisar ilinin Bayat ilçesine bağlı bir köydür. Adına türkü yakılan Al Fadime'nin köyüdür. Köy, Aşağı Sağırlı ve Yukarı Sağırlı olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Sağırlı köyü, Afyonkarahisar il merkezine 42 km, Bayat ilçe merkezine 15 km uzaklıktadır. 1924'ten beri aynı isimle anılmaktadır (URL 2). Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. İklimi, karasal iklimdir. Yıllar önce bölgeye yerleşen 3 kardeşten birinin sağır olması ve bölgede yerleşmesiyle bu köy "Sağırlı" ismini almıştır (URL 3). 2007 yılında yapılan nüfus sayımında köyün nüfusu 193 iken yıllar geçtikçe köy göç vermiş ve 2022 yılında yapılan nüfus sayımında Sağırlı köyünün nüfusunun 165 olduğu tespit edilmiştir (URL 4). Sağırlı köyü küçük bir Yörük köyüdür (URL 5), (Görsel 1).

"Kamus-ı Türkî'de Yörük, çabuk yürüyen, bir yerde durmayıp yürüyen, iyi yol alan halk olarak tanımlanırken (Yavuzarslan, 2019: 1354), Seyirci (1994: 45) çalışmasında, hayvancılık yaparak geçimini sağlayan, yazı yaylada, kışı ılıman iklime sahip yerlerde geçiren konar-göçer Türk toplumları şeklinde tanımlamıştır". Afyonkarahisar ve çevresinde

konargöçer Türk topluluklarının yoğun olarak iskân edildiği görülmektedir. Bayat ilçesi ve köyleri de Yörüklerin yerleşmesiyle kurulmuştur (Bayraktaroğlu, 2005: 514). Konargöçer yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan dokumacılık Yörükler için büyük önem taşımaktadır. Sağırlı köyünde yaşayan Yörükler yetiştirdikleri koyunların yününü dokumalarında kullanmışlardır. Köylüler yaygı, heybe, namazlık ve yastıklarına oldukça zor bir teknik olan sık motifli cicim ve zili dokuma tekniklerini uygulamışlardır.

Bayat merkez ilçede dokumacılık faaliyetleri halen devam etmektedir. Geçmişte Sağırlı köyünde yoğun bir şekilde dokumacılık faaliyetleri yürütülürken günümüzde diğer el sanatlarında olduğu gibi dokumacılıkta eski önemini kaybetmiş, dokuma yapan ve bilen kişilerin sayısı oldukça azalmıştır. Bu nedenle, bu araştırmanın konusu, Bayat ilçesi Sağırlı köyü cicim ve zili dokumalarıdır. Dokumaların kayıt altına alınabilmesi için alan araştırması yöntemiyle yörede inceleme yapılmış, teknik, motif ve desen özellikleri araştırılıp, dokuma sahipleri ile sözlü görüşmeler yapılarak veriler elde edilmesi amaçlanmıştır. Elde edilen verilerin yazılı kaynak hâline getirilmesi, dokumacılık konusunda araştırma yapacak bilim insanlarına kaynak olması açısından önemlidir.

Görsel 1. Bayat Sağırlı köyü (Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın materyalini Afyonkarahisar Bayat ilçesi Sağırlı köyünde dokunmuş cicim ve zili teknikli dokumalar oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Bayat ilçesi Sağırlı köyünde tespit edilen cicim ve zili dokuma örneklerini renk, motif, kompozisyon, teknik özellikleri açısından inceleyerek belgelemek ve literatüre kazandırmaktır. Bayat Sağırlı köyü dokumaları ile ilgili daha önce bir araştırma yapılmamış olması, bu araştırmanın önemini artırmaktadır. Araştırmanın evrenini Bayat ilçesi Sağırlı köyü dokumaları oluşturmaktadır. Bu köyde tespit edilen 14 adet dokuma örneği ise örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada alan araştırması yöntemlerinden gözlem ve mülakat tekniği uygulanmıştır.

2. Dokumalarda Kullanılan Araç-Gereçler

Bayat Sağırlı köyünde cicim ve zili dokumaları, “ıstar” adı verilen ahşaptan yapılmış sarma tip tezgâhlarda dokunmuştur. Istar tezgâh üst ağaç, alt ağaç, iki adet yan ağacı, gücü, varangelen, kol demiri gibi parçalardan

oluşmaktadır. Yan ağaçlar tezgâhın ayakta durmasını, üst ve alt ağaçlar ise çözgü iplikleri ve dokunmuş bölümün üzerlerine sarılmasına yardımcı olur. Gücü ve varangelen dokuma sırasında çözgü ipliklerinin bir öne bir arkaya geçmesini sağlar. Kol demiri alt ve üst ağaçlarını sıkıştırır. Günümüzde yörede dokumacılık faaliyetleri azaldığı için, dokuma tezgâhlarının parçalanıp depolara kaldırıldığı görülmektedir (Görsel 2).

Görsel 2. Istar dokuma tezgâhının parçaları, Bayat Sağırlı köyü (Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

İplik eğirme işlemi için “kirman” kullanılmıştır. Kirman, birbirine geçerek dönmeyi sağlayan erkek ve dişi kanatlar, erkek ve dişi kanatların bir arada durmasını sağlayan ok olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Kanatların üzeri motiflerle süslenmektedir (Küçük Kurt, 2021: 290). Araştırmada “cıcık” desenli kirman örneğine rastlanmıştır (Görsel 3). Dokumalarda atkı ve ilme ipliklerinin sıkıştırılmasında ahşaptan yapılmış kırkitler kullanılmıştır (Görsel 4). Dokunmuş kilim örneklerinde kullanılan atkı ve çözgü iplikleri yün, desende ise yün ve akrilik iplikler tercih edilmiştir.

Görsel 3, 4. Necibe Bostan'a ait kirman ve kırkit, Bayat Sağırlı köyü (Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

3. Dokumaya Hazırlık İşlemi

Dokumalarda kullanılan iplikler yörede yetiştirilen koyunlardan elde edilmiştir. Mayıs aylarında koyunlar, kırkık adı verilen makaslarla kırılmaktadır. Suyun bol olduğu akarsularda yıkanmakta, güneşte kurutulmaktadır. Kurutulan yünler elde ya da yün tarağında taranmakta ve

kirmende eğrilmektedir. Daha sonra boyama işlemine geçilmektedir. Geçmiş yıllarda yünler doğal boyama yöntemleri ile boyanırken sentetik boyaların gelişmesi ile doğal boyama yöntemleri terk edilmiştir. Köylüler, köye gelen gezici çerçilerden boya satın alarak yün ipliklerini boyadıklarını belirtmişlerdir.

Istar tezgâhta dokunacak cicim ve zililerin çözgüsü tezgâh üzerinde çözülmemektedir. Yapılacak olan dokumanın boyuna göre belirli mesafelerde yere 2 adet kazık çakılmaktadır. Kazığın etrafından kirmende eğrilmiş yün iplikler dolandırılarak sarılmaktadır. Çözgü, iplikleri üç kişi ile hazırlanmaktadır. Bir kişi çözgü ipliğini yere çakılan kazıkların etrafına paralel olarak sarmakta, diğer iki kişi ise 2 başta sarılan iplere ayrı bir iple zincir atarak ipleri bağlamaktadır. Yörede İplerin zincir atılarak bağlanmasına “dığdı”, bu işlemlerin tamamına ise “dığdılama” denilmektedir. Dığdılama işleminden sonra iplikler başka bir çubuğa geçirilerek sabitlenip istar tezgâhın alt ve üst ağacındaki oyuklara yerleştirilmektedir. Çözgü ipliklerinin bir altından bir üstünden, birbirine göre ters işlemlerle, varangelen geçirilerek gerdirilir ve ardından gücüleme işlemi yapılarak dokuma işlemine başlanmaktadır (KK-1). Çözgü hazırlandıktan sonra tezgâha aktarılma işlemine yörede “ip ıyma” denilmektedir. Hazırlanan çözgü ipliklerine ise “ıygı” denilmektedir (KK-2, KK-6). Türkçe sözlükte ıymak; tezgâhta halı kilim gibi dokumaların iplerini yerleştirmek, germek, ip çözmek olarak tanımlanmaktadır (URL 6). Dokumanın en sağlam ipliği olan çözgüye eriş, arış, drezi, ıygı gibi isimler de verilmektedir (Soysaldı ve Uzgidim, 2021: 162).

4. Dokuma Tekniği

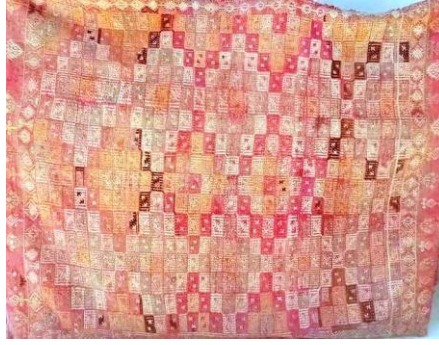
Dokumalarda, düz zili, çapraz zili, zili-verne, sık motifli cicim ve seyrek motifli cicim tekniklerinin uygulanmıştır. Zili dokumalar bazen cicim dokumalarla karışık olarak dokunmuştur. Bu karışık dokumalar arasında en yaygın olanı iç zeminin tamamen zili dokuma tekniği ile doldurulduğu, alt ve üst bordürlerde seyrek cicim tekniğinin kullanıldığı dokumalardır. Yörede bu iki teknik sıklıkla bir arada uygulanmıştır. Düz dokumalardan zili dokumalarını yöre halkı “zili” olarak adlandırmışlardır. Eskinsoy (2005:223) Anılarla Bayat Tarihi isimli kitabında zili dokumaları için, “Kare kare motifli siyah yün iplik üzerine doğadaki tüm renklerle motiflerin işlenmesi” olarak tanımlamıştır (Görsel 17).

Cicim dokumaları, halk arasında atmalı, cacım, çalgı gibi isimlerle bilinmektedir. Dokumanın yüzü ve tersi ayrı görüntü veren, çözgü ve atkı ipliği haricinde desen ipliği kullanılarak yapılan dokumalardır (Barışta, 1998: 119).

Zili dokumaları, yüzeyde düz veya vev fitilli bezeme hatları meydana getiren, tüm yüzeyi bezeme atkıları ile kaplanan dokumalardır (Soysaldı, 2009: 107). Üç ana iplik sistemine dayanan zili dokumaları, ilk bakışta sık motifli cicimlere benzetilse de bu dokuma türü cicim dokumalardan oldukça farklıdır. Istar adı verilen tezgâhlarda ve genellikle iki kişi tarafından

dokunmaktadır. Cicim ve zili teknikli dokumalarda dokumanın yüzü tezgâhın ters tarafındadır (Akbiç, 1977: 14). Zili dokumalarını cicim dokumalarından ayıran en önemli özellik çözgü çiftlerinin bozularak tümzeminin 2-1, 3-1 veya 5-1 atlamalarla doldurulmasıdır. Çapraz zili, düz zili, damalı zili seyrek zili ve konturlu zili (verne) gibi çeşitleri vardır (Acar, 1982: 61).

5. Dokuma Örnekleri

Görsel 5.Dağ dolandı zili (Bahar Işık, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi,2023)

Fadime Karatepe tarafından 1945 yılında 173 cm x 330 cm boyutlarında dokunan yaygının çözgüsü, atkısı ve dokumada kullanılan desen iplikleri yündür (Görsel 5). Çözgü ve atkısında kırmızı yün iplik kullanılmıştır. Desen iplikleri ise sarı, yeşil, turuncu, kırmızı, siyah, beyaz ve pembe, dokumada uygulanan renklerdir. İç zemin zili-verne, kenar suları ise cicim dokuma tekniği ile dokunmuş bu yaygının yöredeki adı “dağ dolandı zili”dir. İç zeminde yan yana sıralanmış dağ dolandı motifleri yer almaktadır (Çizim 2). Bu motifler çapraz şekilde aynı renkler kullanılarak bir dağın etrafını dolanıyormuş gibi yerleştirildiği için yörede bu isimle anılmaktadır (KK-3). Yaygının kenar suları ise “çetinvez” ve “eysiranlı” motifleri ile süslenmiştir (Çizim 2).

Görsel 6. Kızıl gıvrım (Mehmet Işık, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1965 yılında Safiye Işık tarafından dokunan yaygının çözgüsü, atkısı ve dokumada kullanılan desen iplikleri yündür (Görsel 6). Yaygı 130 cm x 175 cm boyutlarında dokunmuştur. Dokumanın tek tarafında saçak payı bırakılmıştır. Saçak boyu 15 cm’dir. Cicim ve zili dokuma tekniği ile dokunmuş bu yaygının yöredeki adı “kızıl gıvrım”dır. Dokumanın çözgü ve

atkısında krem rengi yün ipliği kullanılmıştır. Desen iplikleri ise yine yün olup mavi, yeşil, turuncu, kırmızı ve siyah dokumada uygulanan renklerdir. İç zemin, kaydırılmış eksenler halinde yerleştirilmiş gıvrım motifleri ile bezenmiştir. Yaygının kenar sularında çetinceviz, kirkitli, karı boşatan, sığır sidiği ve yantırı motifleri yer almaktadır (Çizim 2).

Görsel 7. Duvar yastığı (Bahar Işık, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Fadime Karatepe tarafından 1965 yılında dokunan duvar yastığının çözgüsü, atkısı ve dokumada kullanılan desen iplikleri yündür (Görsel 7). Çözgü ve atkı iplikleri siyah, desen iplikleri ise turuncu, yeşil, beyaz, koyu mavi ve kırmızıdır. Yastık 50 cm x 110 cm boyutlarında dokunmuştur. Cicim ve zili dokuma teknikleri uygulanmış olan duvar yastığının ön yüzünde iç zemin süslemesi olarak kaydırılmış eksenler halinde yerleştirilmiş gıvrım motifleri yer almaktadır. Kenar sularında ise gıvrım, çatal çapraz, ayak ve sığır sidiği motifleri kullanılmıştır. Yastığın arka yüzünde ise kenar bezemesi olarak kaz ayağı otu motifleri, zemin süslemesi olarak birbirine paralel şekilde sıralanan aşık, sığır sidiği ve pıtrak motifleri yer almaktadır (Çizim 2).

Görsel 8. Heybe, (Elif Sağır, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1993 yılında Elif Sağır tarafından cicim dokuma teknikleri ile dokunan heybe 60 cm x 137 cm boyutlarındadır (Görsel 8). Heybenin cep boyu 52 cm'dir. Heybenin çözgüsü, atkısı ve dokumada kullanılan desen iplikleri yündür. Çözgü ve atkı iplikleri beyaz, desen iplikleri ise siyah, koyu mavi, kırmızı ve pembedir. Heybe ceplerinde birbirine paralel şekilde sıralanmış ayak, sığır sidiği, çatal çapraz, eysiranlı ve koçboynuzu motifleri yer almaktadır. Heybe ceplerinin ortasında kalan boşluk ise cırnak motifleri ile

bezenmiştir. Cepleri heybeye birleştirip sökülmemesi için heybe kenarlarına kürtleme dikişi uygulanmıştır (Çizim 2).

Görsel 9. Heybe, (Gülsüm Bostan, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Gülsüm Bostan tarafından 1980 yılında dokunan heybe, 53 cm x 140 cm boyutlarındadır (Görsel 9). Cep boyu 55 cm'dir. Cicim ve zili dokuma teknikleri uygulanmıştır. Çözgü ve atkı iplikleri yün, desen iplikleri ise akrilik ipliklerdir. Çözgü ve atkı iplikleri beyaz, desen iplikleri ise pembe, bordo, siyah, yeşil, kırmızı ve koyu mavidir. Heybe ceplerinde iç zeminde kaydırılmış eksenler halinde sıralanmış çetin ceviz motifleri, kenar sularında ise ayak ve çatal çapraz motifleri yer almaktadır. Heybe ceplerinin ortasında kalan boşlukta kaydırılmış eksenle göz motifleri yerleştirilmiş kenar suyu bezemesi olarak ise karı boşatan ve gıvrım motifleri uygulanmıştır (Çizim 2).

Görsel 10. Cicim Ve Zili Tekniği Kullanılarak Yapılmış Dokuma, (Hatice Bostan, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1980 yılında Hatice Bostan tarafından cicim ve zili teknikleriyle dokunan yaygı, 210 cm x 330 cm boyutlarındadır (Görsel10). İki parça halinde dokunmuş ve birleştirilmiştir. Camiye bağışlanan bir dokumadır. Çözgü ve atkı iplikleri beyaz yündür. Desen iplikleri de yün olup mor, pembe, siyah, turuncu, yeşil, koyu mavi ve kırmızı, dokuma yaygının desen ipliklerinde görülen renklerdir. Caminin kilimleri yenilenince dokumacı kilimini geri almıştır. Dokuma yaygının bir parçası yırtılmış, yırtılan kısma kumaş parçası dikilmiştir. Zemin süslemesi olarak baklava şeklinde yerleştirilmiş cırnak motifleri bütün zemini kaplamaktadır. Cırnak motiflerinde uygulanan renk geçişleri oldukça dikkat çekicidir. Cırnak motiflerinin içleri pıtrak, yarım elma/almalı, petek, gıvrım ve çocuk motifleri ile bezenmiştir. Dokumanın kenar suyu bezemelerinde ise gıvrım ve sığır sidiği motifleri uygulanmıştır (Çizim 2).

Görsel 11.Duvar yastığı (Gülsüm Bostan, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Gülsüm Bostan tarafından 1982 yılında dokunan duvar yastığının çözüğü ve atkı iplikleri kırmızı yün, desen iplikleri ise akrilik ipliklerdir (Görsel 11). Sarı, açık mavi, koyu mavi, yeşil, bordo, kırmızı, pembe ve siyah, dokumada uygulanan renklerdir. Yastık, 55 cm x 115 cm boyutlarında dokunmuştur. Cicim ve zili dokuma teknikleri uygulanmış duvar yastığının ön yüzünde iç zemin süslemesi olarak yan yana sıralanmış koçboynuzu motifleri yer almaktadır. Koçboynuzu motiflerinin aralarına duma motifleri yerleştirilmiştir. Kenar sularında ise ayak, çapraz çatal ve gıvrım motifleri uygulanmıştır (Çizim 2). Yastığın arka yüzü ise bezemesizdir.

Görsel 12. Duvar yastığı (Hatice Bostan, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1980 yılında Hatice Bostan tarafından 55 cm x 110 cm boyutlarında dokunan duvar yastığının çözüğü ve atkı iplikleri kırmızı yün iplik, desen iplikleri ise sarı, koyu mavi, yeşil, turuncu, kırmızı, pembe, siyah akrilik ipliklerdir (Görsel 12). Cicim ve zili dokuma teknikleri uygulanmış duvar yastığının ön yüzünde iç zemin süslemesi olarak kaydırılmış eksenler halinde yerleştirilmiş gıvrım motifleri yer almaktadır. Gıvrım motiflerinin içleri ise yarım elma/almalı motifleri ile bezenmiştir. Kenar sularında ise kaydırma, ayak ve sığır sidiği motifleri kullanılmıştır (Çizim 2). Yastığın arka yüzü ise bezemesizdir.

Görsel 13. Duvar yastığı (Necibe Bostan, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Necibe Bostan tarafından 1985 yılında dokunan duvar yastığının çözüğü ve atkı iplikleri kırmızı renkte yün, desen iplikleri ise akrilik ipliklerdir (Görsel 13). 55 cm x 110 cm boyutlarında dokunmuştur. Sarı, açık mavi, koyu mavi, yeşil, bordo, turuncu, kırmızı, pembe ve siyah dokumada uygulanan renklerdir. Çapraz zili ve cicim dokuma teknikleri uygulanmıştır. Duvar yastığının ön yüzünde iç zemin süslemesi olarak kaydırılmış eksenler halinde yerleştirilmiş eşkenar dörtgenler yer almaktadır. Eşkenar dörtgenlerin içleri yıldız motifleri, eşkenar dörtgenlerin dışında kalan iki köşesinde ise koçboynuzu motifleri görülmektedir. Kenar sularında ise ayak, kaydırma ve göz motifleri kullanılmıştır (Çizim 2). Yastığın arka yüzü ise bezemesizdir. Dokunan yastıkların sökülmesini engellemek için yastıkların kenarına “kürtleme” dikişi uygulanmıştır.

Görsel 14. Namazlık (Necibe Bostan, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1930 yılında Necibe Bostan tarafından 87 cm x 140 cm boyutlarında dokunan namazlığın çözüğü ve atkısında kırmızı yün iplik kullanılmıştır (Görsel 14). Desen iplikleri ise, sarı, mavi, yeşil, turuncu, kırmızı renklidir. Dokumanın tek tarafında saçak payı bırakılmıştır. Saçak boyu ise 15 cm'dir. Cicim ve zili dokuma teknikleri karışık olarak uygulanmıştır. İç zemin süslemesi olarak kaydırılmış eksenler halinde yerleştirilmiş altıgenler yer almaktadır. Altıgenlerin içleri yarım elma/almalı motifleri ile bezenmiştir. Namazlığın kenar suları ise koçboynuzu ve ayak motifleri ile süslenmiştir (Çizim 2).

Görsel 15. Duvar yastığı (Necibe Bostan, Bayat Sağırlı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Gülsüm Bostan tarafından 1980 yılında dokunan duvar yastığının çözüğü ve atkısında kırmızı yün iplik kullanılmıştır (Görsel 15). Desen ipliklerinde ise kırmızı ile uyumlu renkler kullanılmıştır. Pembe, sarı, mavi, yeşil, turuncu ve kırmızı, dokumada uygulanan renklerdir. Yastık 55 cm x

110 cm boyutlarında dokunmuştur. Dokumada cicim ve zili dokuma teknikleri karışık olarak uygulanmıştır. İç zemin süslemesi olarak kaydırılmış eksenler halinde yerleştirilmiş altıgenler yer almaktadır. Altıgenlerin içleri yarım elma/almalı motifleri ile bezenmiştir. Namazlığın kenar suları ise sığır sidiği, göz ve ayak motifleri ile süslenmiştir (Çizim 2).

Görsel 16. Heybe (Gülsüm Bostan, Bayat Sağırılı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1985 yılında Gülsüm Bostan tarafından dokunan heybe 50 cm x 135 cm boyutlarındadır (Görsel16). Cep boyu 55 cm'dir. Çözü ve atkıda beyaz yün iplik, desende ise siyah ve kırmızı renkte iplikler kullanılmıştır. Heybenin cep kısımlarında cicim dokuma teknikleri enine bantlar şeklinde uygulanmış ceplerin arasında kalan kısım ise desensiz düz kilim tekniğinde dokunmuştur. Çözgüsü, atkısı ve dokumada kullanılan desen iplikleri yündür. Heybe ceplerinde birbirine paralel şekilde sıralanmış ayak, sığır sidiği ve pıtrak motifleri yer almaktadır (Çizim 2).

Görsel 17. Namazlık (Necibe Bostan, Bayat Sağırılı köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Elif Gozdaş tarafından 1980 yılında dokunan namazlığın çözgüsü ve atkısında siyah yün iplik kullanılmıştır (Görsel 17). Desen iplikleri ise yün malzemeli olup oldukça renklidir. Sarı, mavi, yeşil, turuncu, kırmızı ve pembe dokumada uygulanan renklerdir. Namazlık 85 cm x 120 cm boyutlarında dokunmuştur. Dokumanın tek tarafında saçak payı bırakılmıştır. Saçak boyu 20 cm'dir. İç zemin zili-verne, kenar suları ise cicim dokuma tekniği ile dokunmuş bu yaygının yöredeki adı "dağ dolandı zili"dir. İç zeminde yan yana sıralanmış dağ dolandı motifleri yer almaktadır. Bu motifler çapraz şekilde aynı renkler kullanılarak bir dağın etrafını

dolanıyormuş gibi yerleştirilmiştir. Yaygının kenar suları ise koçboynuzu, gıvrım ve ayak motifleri ile süslenmiştir (Çizim 2).

Görsel 18. Duvar yastığı (Necibe Bostan, Bayat Sağır köyü, Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

1980 yılında Elif Gozdaş tarafından 55 cm x 110 cm boyutlarında dokunan duvar yastığının çözgü ve atkı iplikleri yün, desen iplikleri ise akrilik ipliklerdir (Görsel 18). Dokumada cicim ve zili teknikleri kullanılmıştır. İki kenar suyunda düz zili dokuma teknikleri uygulanmış duvar yastığının ön yüzünde iç zemin süslemesi olarak kaydırılmış eksenler halinde yerleştirilmiş gıvrım motifleri yer almaktadır. Kenar sularında ise çamdalı, ayak ve çatal çapraz motifleri kullanılmıştır (Çizim 2). Yastığın arka yüzü ise bezemesizdir. Atkı ve çözgü ipliklerinde kırmızı, desen ipliklerinde ise kırmızı, koyu mavi, yeşil, sarı, siyah ve pembe renkler kullanılmıştır. Dokunan yastıkların sökülmesini engellemek için yastığın kenarına kürtleme dikişi uygulanmıştır.

5.1. Dokumaların Boyut Özellikleri

Ölçütler		Yaygı	Namazlık	Yastık	Heybe
	N	3	2	6	3
En (cm)	$\bar{x} \pm s\bar{x}$	171 \pm 40,03	86 \pm 1,41	54,16 \pm 2,04	54,33 \pm 5,13
	Min-Max	130-210	85-87	50-55	50-60
Boy (cm)	$\bar{x} \pm s\bar{x}$	278,3 \pm 89,48	130 \pm 14,14	110,8 \pm 2,04	137,3 \pm 2,51
	Min-Max	175-330	120-140	110-115	135-140
Saçak (cm)	$\bar{x} \pm s\bar{x}$		17,5 \pm 3,53		
	Min-Max		15-20		

Tablo 1. Dokumaların Boyut Özellikleri

Tablo 1 incelendiğinde Sağır köyü dokuma yaygılarının 130 cm-210 cm en aralığında, 175 cm-330 cm boy aralığında dokunduğu, aritmetik ortalamasının eninde 171 cm, boyda 278,3 cm olduğu görülmektedir. Namazlıklar 85 cm-87 cm en aralığında, 120 cm-140 cm boy aralığında

dokunmuş, aritmetik ortalaması ise ende 86 cm boyda 130 cm'dir. Namazlık örneklerinin saçak boyu 15 cm-20 cm arasında değişmekte olup saçak boyu ortalaması ise 17,5 cm'dir. Yastıklar 50 cm-55 cm en aralığında, 110 cm-115 cm boy aralığında dokunmuş aritmetik ortalaması ende 54,16 cm, boyda 110,8 cm'dir. Heybeler 50 cm-60 cm en aralığında, 135 cm-140 cm boy aralığında dokunmuş, aritmetik ortalaması ende 54,33 cm, boyda ise 137,3 cm'dir.

5.2. Dokumaların Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Motifler	N	%
Çetinceviz	3	21,42
Koçboynuzu	5	35,71
Eysiranlı	2	14,28
Çatal çapraz/Gelin Ağlatan	5	35,71
Karı Boşatan	2	14,28
Yıldız	1	7,14
Gıvrım	7	50,00
Çocuk	1	7,14
Sığır sidiği	9	64,28
Yarım elma/almalı	4	28,57
Duma	2	14,28
Cırnak	3	21,42
Ayak	10	71,42
Dağ dolandı	2	14,28
Karnıyarık	1	7,14
Aşık	1	7,14
Pıtrak	2	14,28
Petek	1	7,14
Kazayağı otu	1	7,14
Çam dalı	1	7,14
Kirkitli	2	14,28
Yantırı	5	35,71
Göz	3	21,42
N: 14, %'ler N üzerinden hesaplanmıştır. * Her dokumada birden fazla yanış kullanıldığı için toplam alınmamıştır. Toplam N'den büyüktür. % N üzerinden değerlendirilmiştir.		

Tablo 2. Dokumaların Motif ve Kompozisyon Özellikleri

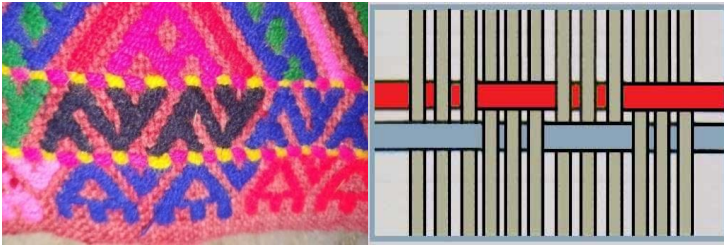
Tablo 2 incelendiğinde dokuma örneklerinin %71,42'sinde ayak, %64,28'inde sığır sidiği, %50'sinde gıvrım, %35,71'inde koçboynuzu, çatal çapraz/gelin ağlatan ve yantırı motifleri, %28,57'sinde yarım elma/almalı, %21,42'sinde göz, cırnak ve çetin ceviz motifleri, %14,28'sinde kirkitli, pıtrak, dağ dolandı, duma, eysiranlı, karı boşatan motifleri, %7,14'ünde kazayağı otu, aşık, karnıyarık, çam dalı, çocuk ve yıldız motiflerinin kullanıldığı görülmektedir.

Dokuma örneklerinin yüzey şemalarında daha çok kaydırılmış eksenli ve farklı düzenlemeler kullanılmıştır. Dokunan yastıkların sökülmesini engellemek için yastıkların kenarı iğne ile ilmek ata ata birbirine birleştirilir ve bu işleme tekniğine “kürtleme” denilmektedir. Yastık ya da heybelerin kenarları ilk başta beyaz renk iplik ile dikilir. Daha sonra renkli ipliklerle kürtleme dikişi yapılmaktadır (Görsel 19) (KK-2, KK-7).

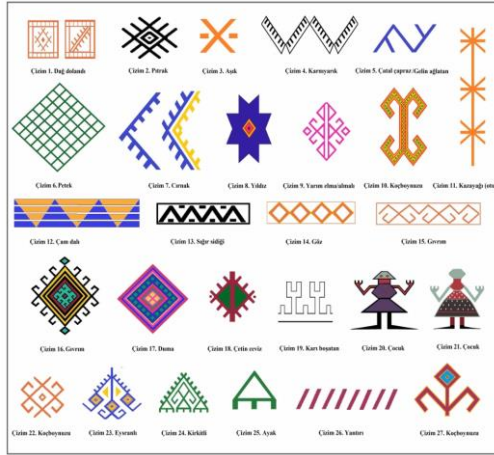

Görsel 19. Kürtleme dikişi (Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Sağır köyünde incelenen dokumaların bazılarında dokuma arasında bir sıra boyunca iki renkle uygulanmış “boncuk” süslemelerine rastlanmıştır. Her ne kadar işleme gibi görülsün de boncuk uygulaması dokuma esnasında yapılır. Dokumaların alt ve üst tarafında yer alan kenar sularının arasında sınır çizgisi olarak bir sıra uygulanmıştır. Boncuk süslemesi iki farklı renk ile uygulanmaktadır. Birinci renk üç tane çözümlü telin üzerinden üç tane çözümlü telin altında geçirilir, ikinci renk ise birinci rengin tersine üç tane çözümlü telin altından üç tane çözümlü telin üzerinden geçirilerek sıra tamamlanır (Görsel 20, Çizim 1) (KK-4, KK-5).

Görsel20, Çizim 1. Dokumaların kenarlarının arasında sınır çizgisi olarak uygulanan boncuk süslemesi ve uygulaması (Sultan Sökmen Arşivi, 2023)

Çizim 2. Dokumalarda Görülen Motifler

5.3. Dokumalarda Kullanılan Renkler

Renkler	Adet (N)	%
Siyah	14	100
Beyaz	6	42,85
Yeşil	12	85,71
Turuncu	9	64,28
Kırmızı	12	85,71
Pembe	10	71,42
Sarı	8	57,14
Açık Mavi	2	14,28
Koyu Mavi	13	92,85
Mor	3	21,42
Bordo	3	21,42
Krem	3	21,42

N: 14, %'ler N üzerinden hesaplanmıştır.
 * Her dokumada birden fazla renk kullanıldığı için toplam alınmamıştır. Toplam N'den büyüktür. Yüzde N üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Dokumalarda Kullanılan Renkler

Tablo 3 değerlendirildiğinde incelenen dokumaların hepsinde siyah, %92,85'inde koyu mavi, %85,71'inde kırmızı ve yeşil, %71,42'sinde pembe, %64,28'inde turuncu, %57,14'ünde sarı, %42,85'inde beyaz, %21,42'sinde mor, bordo ve krem, %14,28'inde açık mavi renkleri kullanılmıştır. Dokumalarda çözü ve atkı iplikleri aynı renk tercih edilmiş olup yündür. Dokumaların 7 tanesinde atkı ve çözü ipliklerinde kırmızı, 4 tanesinde atkı

ve çözüğü ipliklerinde beyaz, 2 tanesinde atkı ve çözüğü ipliklerinde siyah, 1 tanesinde atkı ve çözüğü ipliklerinde krem renkleri kullanılmıştır. Desen ipliklerinde yün ve akrilik iplikler tercih edilmiştir.

Sonuç

Anadolu'da Yörükler tarih boyunca kendi yetiştirdikleri hayvanların yün ve kıllarını dahi değerlendirmiş; temel ihtiyaçları için kilim, cicim, zili, sumak gibi düz dokumalar ve keçe gibi el sanatı ürünleri üretmişlerdir. Afyonkarahisar'ın Bayat ilçesi ve köyleri dokumacılık açısından zengindir. Bayat'ın Sağırılı köyünde yapılan alan araştırmasında yaygı, heybe, namazlık, yastık dokuma örneklerine rastlanmıştır. Dokuma örnekleri incelendiğinde, bu bölgede köklü bir dokumacılık sanatı olduğu görülmektedir. Sağırılı köyünde yaşayan Yörükler yetiştirdikleri koyunların yünü dokumalarında kullanmışlardır. Dokumacılıkta oldukça zor bir teknik olan cicim ve zili dokuma tekniklerini uygulamışlardır.

Araştırma kapsamında incelenen dokumalarda düz zili, çapraz zili, zili-verne, sık motifli cicim ve seyrek motifli cicim teknikleri kullanılmış, bazı dokumalarda cicim ve zili teknikleri bir arada uygulanmıştır. Düz dokumalardan zili dokumaları yöre halkı tarafından "zili" olarak adlandırmışlardır. Araştırmaya konu olan yaygıların 130 cm-210 cm en aralığında ve 175 cm-330 cm boy aralığında, namazlıkların 85 cm-87 cm en aralığında ve 120 cm-140 cm boy aralığında, yastıkların 50 cm-55 cm en aralığında ve 110 cm-115 cm boy aralığında, heybelerin 50 cm-60cm en aralığında 135 cm-140 cm boy aralığında dokunduğu görülmüştür. İncelenen yaygıların çoğu dokuma bittikten sonra saçakları içe doğru kıvrılarak dikilmiştir. Namazlıklarda ise tek tarafta saçak bırakılmıştır. Namazlık örneklerinde saçak boyları 15 cm-20 cm arasında değişmektedir. Dokunan heybe ve yastıkların sökülmesini engellemek için yastıkların kenarına renkli ipliklerle yapılan ve yörede "kürtleme" adı verilen dikiş tekniği uygulanmıştır.

Dokumalarda çözüğü ve atkı ipliklerinde koyun yünü tercih edilmiş olup incelenen dokumaların atkı ve çözüğü iplikleri aynı renktir. Atkı ve çözüğü ipliği olarak çoğunlukla kırmızı renk tercih edilmiş olup siyah, beyaz ve krem renkleri de kullanılmıştır. Desen ipliklerinde yün ve akrilik iplikler tercih edilmiştir. Geçmiş yıllarda dokumalarda doğal boyalı iplikler kullanmasına rağmen sentetik boyaların çıkmasıyla birlikte yöre halkı ilçeye gelen çerçilerden toz boyalar satın alınarak iplikleri kendilerinin boyadıklarını belirtmiştir.

Araştırma kapsamında dokuma örneklerinin yüzey şemaları incelendiğinde, kaydırılmış eksensli kompozisyon şeması hâkim olsa da farklı düzenlemelerde görülmektedir. Dokumaların kenar sularının arasında sınır çizgisi olarak "boncuk" adı verilen bezeme uygulanmıştır. Yörede dokuma yapan kişiler ile sözlü görüşme yapılarak dokumalardaki motiflerin yöre ağızıyla kullanılan isimleri tespit edilmiştir. Dokuma örneklerinde en çok ayak, sığır sidiği ve gıvrım motifleri görülmektedir. Koçboynuzu, çatal

çapraz/gelin ağlatan, yantırı, yarım elma/almalı, göz, cırnak, çetin ceviz, kirkitli, çam dalı, pıtrak, dağ dolandı, duma, eysiranlı, karı boşatan, kazayağı otu, aşık, karnıyarık, çocuk ve yıldız motifleridokumalarda görülen diğer motiflerdir.

Geçmişte Bayat ilçesi Sağırlı köyünde yoğun bir şekilde dokumacılık faaliyetleri yürütülürken teknolojinin gelişmesiyle birlikte günümüzde dokumacılık eski önemini kaybetmiştir. Yöre halkının çoğu elindeki özgün dokumalarını köye kilim toplamaya gelen kişilere verip yeni halılarla değiştirmiştir. Geçmiş yıllarda hemen hemen her evde dokunan namazlık, heybe ve yastıkların dokunduğu tezgâhlar şu an depolara kaldırılmıştır. Bu kültürel değerlerimizin tamamen yok olmadan kayıt altına alınıp literatüre kazandırılması ve gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem arz etmektedir.

Bayat merkez ilçede, yerel yönetimlerin desteği ile oluşturulmuş kilim atölyesinde halen doğal boyalı, el eğirmesi yün ipliklerle geleneksel tarzda kilimler dokunmaktadır. Bayat kilim atölyesinin kapsamı genişletilmeli ve Bayat köyleri de mevcut çalışmalara dahil edilmelidir. Bu sayede, dokumacıların örgütlenmesi sağlanmalı, dokumacılık, kadınlar için gelir kaynağı haline getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aydın, M. (1984). *Bayat-Bayat boyu ve Oğuzların tarihi*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
- Acar B. (1982). Kilim, cicim, zili, sumak Türk düz dokuma yaygıları. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Akbil, F. (1977). Bergama dokumaları cicim-sili. *Türkiyemiz*, 21, 12-16.
- Barıştan, H., Ö. (1998). *Türk el sanatları*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Bayraktaroğlu, S. (2005). Afyon çevresi Yörük dokumaları. *Vakıflar Dergisi*, 29, 513-527.
- Seyirci, M. (1994), Afyonkarahisar Yörükleri. *Kültür ve Sanat Afyonkarahisar Özel Sayısı*, 21,45-48.
- Sami, Ş. (2019). *Kamus-ı Türkî*. (hızl.: P. Yavuzarslan), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Soysaldı, A. (2009). *Düz dokuma teknikleri ve teknik desen çizimleri (kilim, cicim, zili-sili,sumak vb.)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Küçükçukurt, Ü. (2021). Afyonkarahisar'ın Seydiler Beldesi'nde bir kültür mirası: Filikli tülü dokumaları. *Millî Folklor*, 17(132), 286-300.
- Küçükçukurt, Ü. (2017). Afyonkarahisar Bayat düz dokumaları'nın teknik, desen ve kompozisyon özellikleri. *Uluslararası Türk Dünyası Sempozyumu*, Ankara: Halk Kültürü Araştırmaları Kurumu Yayınları.
- Sümer, F. (1952). Bayatlar. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4 (4), 373-417.
- Soysaldı, A. - Uzgidim, G. (2021). Cicim, zili ve sumak dokumacılığı, *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, C. 1, 155-168, Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- Ölmez, F. N. (2005). Bayat ilçesinde kilimcilik ve üretilen kilimlerin bazı teknolojik özellikleri. *Millî Folklor*, 66, 90-104.
- Şahin, G. -Bacı Akova, S. (2019). Coğrafi işaret kapsamındaki Türk halı ve kilimleri (ince Isparta "Hasgül" el halısı ve bayat Türkmen kilimi). *1. İstanbul Uluslararası Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı*, 1231-1238, İstanbul.
- Eskinsoy, F. (2005) *Anılarla Bayat tarihi*. Ankara: Uyum Ajans.

Topbaş, A. (1994). Afyonkarahisar ve yöresi kilimleri. *Kültür ve Sanat-Afyonkarahisar Özel Sayısı*, 21, 54-55.

Elektronik Kaynaklar

URL-1:

İlçemiz genel bilgiler. <http://www.bayat.gov.tr/ilcemiz-genel-bilgiler>. (Erişim: 10.06.2023)

URL-2:

Sağırılı,Bayat.https://tr.wikipedia.org/wiki/Sa%C4%9F%C4%B1rl%C4%B1,_Bayat (Erişim: 05.06.2023)

URL-3:

Afyon Bayat Sağırılı köyü. <https://www.koylerim.com/afyon-bayat-sagirli-koyu-3734h.htm>(Erişim: 03.06.2023)

URL-4:

Afyonkarahisar Bayat Sağırılı köyü yıllara göre nüfus verileri.<https://www.nufusune.com/1045-afyonkarahisar-bayat-sagirli-koy-nufusu>(Erişim: 02.06.2023)

URL-5:

Musa Karatepe. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/musa-garip-musa-musa-karatepe> (Erişim: 01.06.2023)

URL-6:

Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>(Erişim: 01.05.2023)

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Elif Gozdaş, 1944 Doğumlu, Ev Hanımı, Bayat Sağırılı Köyü, (Görüşme: 23. 06. 2023)

KK-2: Elif Sağır, 1953 Doğumlu, Ev Hanımı, Bayat Sağırılı Köyü, (Görüşme: 23. 06. 2023)

KK-3: Bahar Işık, 1954 Doğumlu, Ev Hanımı, Bayat Sağırılı Köyü, (Görüşme: 20. 06. 2023)

KK-4: Necibe Bostan, 1963 Doğumlu, Ev Hanımı, Bayat Sağırılı Köyü, (Görüşme: 23. 06. 2023)

KK-5:Hatice Can, 1973 Doğumlu,Ev Hanımı, Bayat Sağırılı Köyü, (Görüşme: 21. 06. 2023)

KK-6: DilberArdıç, 1949 Doğumlu, Ev Hanımı, Bayat Sağırılı Köyü, (Görüşme: 08. 05. 2023)

KK-7: Huri Bostan, 1943 Doğumlu, Çiftçi, Bayat Sağırılı Köyü, (Görüşme: 08. 05. 2023)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Kararları Toplantısı Sayı: 10 Karar Tarihi: 16.08.2023 Karar 2023/240/ *Afyon Kocatepe University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Board Decisions Number of Meeting: 10 Decision Date: 16.08.2023 Decision 2023/240.*

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / *There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.*